

UZUN HAVALARIMIZDAN BOZLAK VE USTALARI

Yavuz ŞEN*

Cabit AKSU**

Ortak görtüşe göre "bozulamak" kelimesinden gelen ve kelime anlamı acı acı feryat etmek olan bozlak daha çok Orta Anadolu, Orta Toroslar, Çukurova'nın Toroslara bakan kesimlerinde icra edilen bir uzunhava türüdür.

Bozlaklar, Türk milletinin asırlar boyu yaşamış olduğu ve yaşamaya devam ettiği dini, coğrafi, edebi, sosyal ve kültürel olayların etkileri sonucunda büyük bir olasılıkla Asya'da doğmuş, Türk göçleri ile Anadolu'ya gelmiş burada yayılmış ve özellikle Orta Anadolu'nun çeşitli yörelerinde güçlü bir kişilik kazanarak geniş insan kitlelerinin ortak zevki olmuştur.

Başta Türkmenler olmak üzere bazı Türk boyları arasında doğan bu köklü gelenek, daha sonraları özellikle, tarihin çeşitli dönemlerinde, Doğu Türkistan, Afganistan, İran ve Türkiye sınırlarında rastlanan ve kelime anlamı yer yer "Veli, Sofu, Derviş, Meczup, Divane, vd." olan Abdal'lar tarafından hayatlarının önemli bir parçası olarak yaşatılmış ve günümüze kadar getirilmiştir.

Özlerinde göçebelik olan Abdal'lar Türk kültürünü öylesine benimsemişlerdir ki, büyük saygı ve sevgi duydukları Türk kültürel birikimlerini (destan, türkü, mani vb.) çok içten seyerek söylemekte ve kuşaklar boyu devam ettirmektedirler.

Özellikle Ankara'nın Keskin kazası ile Kırıkkale ve Kırşehir yörelerinde yaşayan Abdal'lar yüzyıllar boyunca sevgi dolu, inançlı yürekleri ile bozlak geleneğine sınıksız sarılmışlar, bu geleneğe omuz vererek, yaşadıkları bu bölgenin, bozlağın merkezi olmasını sağlamışlardır.

Bozlakların konularını başta yiğitlik ve kahramanlık olmak üzere aşk, sevgili, hasret konuları teşkil eder. Dizeler çoğunlukla 11'li ve 14'lü hecelerdir. Sözler anonim olabildiği gibi çeşitli saz ozanlarına da ait olabilirler. Vurguladıkları konulara göre birkaç türü vardır. Yiğitleme, güzelleme, yanık, ağırlama, ve kerem bozlağı gibi adlar alırlar. Çoğunlukla erkeklere özgü seslendirilen bozlakların ses genişliklerinin 8-12 bazen de iki 8'li ses içerisinde olduğu görülür. Bozlaklar bu ses

* Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Müzik Bilimleri Bölümü.

** Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Müzik Bilimleri Bölümü.

¹ Parlak, Erol, İ.T.Ü.T.M. Devlet Konservatuarı Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, s.8-13

genişliği ve söyleyiş biçimi ile söylendikleri yerlerdeki dağ, oymak ve uçurumları anlatacak kadar etkilidir. Ses dizileri inici özellik gösterir. Tiz seslerden başlanarak karar sesinin 8'lisinde ve 7'lisinde belirgin bir biçimde dolaşıldıktan sonra karar sesine inilerek uzun hava bitirilir. Daha çok cura ve bağlama'nın eşliğinde bozlakların Avşar bozlağı, Sarıaylam bozlağı, Morkoyun bozlağı, Göç bozlağı, Aydoğdu bozlağı gibi türleri de mevcuttur.²

Bozlakların yaygın olduğu bölgelerdeki insanlar, çalıp, söylerken, dinlerken, başka duygulanır, bozlağa ve bozlak çalıp söyleyene başka bir sevgi ve saygı duyarlar. İşte bu saygı ve sevgi sonucunda buralardan büyük bozlak ustaları yetişmiştir. Üstün saz ve hançere tekniklerinin yanında bugün bu yörelerde yerleşmiş bir deyim olarak, kendi adlarıyla bilinen bir saz düzeni (Abdal Düzeni) ve bozlak türü (Teber Ağzı Bozlak) de vardır.

Büyük Bozlak Ustaları

Muharrem Ertaş:

Büyük bozlak ustalarının başında Kırşehir'li ünlü sanatçı Muharrem Ertaş gelmektedir. Bozlağın geleneğinden yetişen bu büyük sanatçı geniş kitleler tarafından sevilmiş, birçok sanatçı yetiştirmiş, bozlakların yaşaması ve gelişmesinde önemli bir rol oynamıştır. Geleneğe son derece bağlı, ödün vermeyen bir sanatçı olan Muharrem Ertaş'ta en saf, en yalın ve en seçkin bozlaklar görülür. Herhangi bir yozlaşma izi taşımayan bu büyük sanatçının olayı yaşıyor muşcasına kendinden geçerek büyük bir özenle çalıp söylediği bozlaklar da adeta Asya havası vardır. Neşet Ertaş'ın da babası olan Muharrem Ertaş hakkında yabancı araştırmacılar tarafından da çeşitli araştırmalarda yapılmıştır. 1985 yılında vefat eden Ertaş, oturaklı ve doygun saz çalışının yanında parlak sesi ve özlü ifade tarzı ile yeri kolay kolay dolmayacak bir sanatçidir.

Hacı Taşan:

Muharrem Ertaş'ın öğrencisi olan Hacı Taşan, gençliğinde yöresinin düğünlerinde çalıp-söyleyerek ünlenmiştir. Askerlik yıllarında İstanbul'da Muzaffer Sarısözen ile tanışan Taşan, onun daveti ile sık sık Ankara radyosunun konuk sanatçısı olarak programlara katıldı. Genellikle kendi yöresinin dışına çıkmayıp ve bu yörenin halay ve bozlak havalarını kendine has bir üslupla çalıp söylemiştir. Bu üslupta çalıp-söylediği bozlaklarla, bozlağın gelişmesi, sevilmesi, yaygınlaşması ve özellikle de Keskin yöresinin önemli bir bozlak merkezi olmasında büyük katkıları olmuştur. Seri, temiz çalışının yanındaki zengin ifade tarzı ve yanık sesiyle gönülleri fetheden Hacı Taşan, 1983 yılında vefat etmiştir.

Çekiç Ali:

² Yener, Sabri, K.T.Ü. Fatih Eğt. Fak. Müzik Eğitimi Yüksek Lisans Ders Notları, Trabzon, 1997, s.5.

Kırşehir'li olan Çekiç Ali, Yağmurlu'lu Yusuf, Sarı Veli ve Muharrem Ertaş'tan saz dinleyerek müziğe başlamıştır. Vatani görevi sırasında tanıştığı Şemsi Yastıman'la İstanbul radyosunda programlara, Muzaffer Sarısözen'in davetlisi olarak da Yurttan Sesler programına katılmıştır. Adeta çekiç edasındaki güçlü sazı, yanık sesi ve üstün yorumu ile zaman zaman çeşitli sinema ve televizyon filmlerinde de görev yapmıştır. 1973'te vefat etmiştir.

Neşet Ertaş:

Son dönemlerde yetişen sanatçı Neşet Ertaş'ın da bozlakların yurt çapında sevilmesinde önemli katkıları olmuştur. Babası gibi usta bir elden çalıp söylemeyi öğrenen Neşet Ertaş, önceleri kendinden evvelki ustaların çalıp söylediği eserleri ve kendi yöresinden derlediği birçok eseri kendine özgü yorumu ile icra etmiş, sonraları da kendi ürünlerine yönelmiş ve yöresine önemli sayıda türkü, deyiş, oyun havası, uzunhava vs. kazandırmıştır. Güçlü sazı, parlak ve yumuşak sesi, rahat anlaşılabilir dili ile kısa zamanda yurt çapında ün sağlamıştır.³

Yaşayan en ünlü bozlakçılarımızdan olan Neşet Ertaş, kendine ait türkülerin son kıtalarında kullandığı GARİP mahlası için de şöyle diyor: Soyadı yokken bize garipler derlermiş. Gerçekten de biz garip, yani ezilmiş, hor görülmüş, Abdal diye nitelendirilmiş aşağılanmışız. O gariplik bende kaldığı için "Garip" kullanıyorum. Sanatçı bozlağın tanımını da "Feryattır, Ağıttır" olarak yapmıştır. Halk müziği ile ilgili olarak ta "Halk müziği ölümsüzdür. Yeter ki, yürekte okuyan, yürekte çalan olsun. Şu anda çalan olsun, okuyan olsun verimlilik göremiyorum" demiştir.⁴

Bu büyük bozlak ustalarının yanısıra Kırşehir'li Şemsi Yastıman, Kayseri'li Ahmet Gazi Ayhan, Yozgatlı Nida Tüfekçi, Ankaralı Mehmet Erenler, Kırklarelili Ekrem Çelebi⁵ ve genç ve usta yorumcu Gülşen Kutlu⁶ da bozlak icracılığında başarılı sanatçılardır.

³ Tatyüz, Hakan, Neşet Ertaş ve Sanat Hayatı Üzerine Bir Çalışma, Milli Folklor Der. Ankara, 1996, Sayı: 31-32, s.131

⁴ Tatyüz, Hakan, Neşet Ertaş ve Sanat Hayatı Üzerine Bir Çalışma, Milli Folklor Der. Ankara, 1996, Sayı: 31-32, s.131

⁵ Parlak, Erol, İ.T.Ü.Türk Müz. Devlet Konservatuvarı Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, s.103

⁶ Özgül, Mustafa, Notalarıyla Uzun Havalımız, Ankara, 1996